

Németh János

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományok Doktori Iskola

AZ ELŐKÉSZÍTŐ ÜLÉS ÉS A BIZONYÍTÁSI INDÍTVÁNYOK
SZABÁLYOZÁSÁNAK JOGTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI A HAZAI
ELJÁRÁSJOGBAN

Debreceni Jogi Műhely, 2023. évi (XX. évfolyam) 3-4. szám (2024. február 13.)

DOI 10.24169/DJM/2023/3-4/4

Absztrakt: A hazai büntetőeljárásban a tárgyalás előkészítésének szakaszában közvetlenül a tárgyalást megelőzően megtartott előkészítő ülés alapvető céljai, hogy lehetőséget adjon a vádlottnak az ügyészség mértékes indítványát beismerő nyilatkozatával elfogadva befejezni az eljárást, egyébként pedig – amint annak neve is mutatja – hogy a vád és védelem számára lehetőséget biztosítson arra, hogy a bíróság előtt részt vehessenek a tárgyalás előkészítésében, és meghatározzák a későbbi bizonyítási eljárás fő irányvonalát. Annak érdekében, hogy megvizsgáljam annak az általános vélekedésnek az alapját, mely szerint az előkészítő ülésnek a hatályos büntetőeljárás törvényben történő ezen szabályozása példa nélküli újításnak tekinthető, az első, 1896-os bűnvádi perrendtartásunkig visszamenőleg áttanulmányoztam a kodifikált büntetőperrendtartásainkat és a kapcsolódó egyéb releváns jogszabályokat. Jelen tanulmányomban ezen vizsgálat eredményeit kívánom ismertetni, rámutatva arra a néhány szabályozási előzményre is, amely a jelenlegi előkészítő ülés jogintézményhez kapcsolódhat.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, előkészítő ülés, indítványozás, bizonyítékok, jogtörténet

The legal historical antecedents of the regulation of the preparatory trial and the proposing of evidences in the Hungarian procedural law

Abstract: In the Hungarian criminal procedure, the preparatory trial is held in the second stage of the criminal procedure, after the investigation and following the accusation, but exactly before the trial. Its elemental purposes are to give a chance for the accused to make an agreement with the court about confessing their culpability and the crimes they committed, otherwise – as it is said in its name – is to give place for the accused and the prosecutor to participate in the preparation for the trial and the proofing before the Court. The general opinion is that both of the preparatory trials' new functions are unprecedented innovations in the Hungarian criminal procedure. I studied approximately twelve relevant acts, starting with the first Hungarian criminal procedure code from 1896, to examine the history of this legal institute. On this basis I think we are safe to say that, the re-regulation of the preparatory trial brought a significant innovation in the Hungarian Criminal Procedure Code without nearly any history. However, it is important to mention, that – according to my recent researches –, in the older Criminal Procedure Codes some special procedures or rules already appeared which had minor similarities to the functions of the preparatory trial today.

Keywords: criminal procedure, preparatory trial, proposing, evidences, legal history

Die rechtshistorischen Vorgeschichten der Regelung der Vorbereitungssitzung und der Beweisanträge im ungarischen Verfahrensrecht

Abstract: Im ungarischen Strafverfahren besteht der Hauptzweck der unmittelbar vor der Verhandlung abgehaltenen Vorbereitungsbesprechung darin, dem Angeklagten die Möglichkeit zu geben, das Verfahren zu beenden, indem er den gemäßigten Antrag der Staatsanwaltschaft mit einem Geständnis annimmt, andernfalls – wie der Name schon sagt – um der Anklage und der Verteidigung die Möglichkeit zu geben, an der Vorbereitung des Prozesses vor Gericht mitzuwirken und die Hauptrichtung des weiteren Beweisverfahrens festzulegen. Um die Grundlage der allgemeinen Überzeugung zu untersuchen, dass diese Regelung der Vorbereitungssitzung im geltenden Strafprozessrecht als

beispiellose Neuerung angesehen werden kann, habe ich unsere kodifizierten Strafprozessordnungen und damit verbundene andere relevante Gesetze untersucht, die auf unsere erste Strafprozessordnung zurückgehen von 1896. In meiner vorliegenden Studie möchte ich die Ergebnisse dieser Untersuchung vorstellen und auf die wenigen regulatorischen Vorgeschichten hinweisen, die möglicherweise mit der aktuellen Rechtsinstitution der Vorbereitungssitzung in Zusammenhang stehen.

Schlagworte: Strafverfahren, Vorbereitungssitzung, Bewegung, Beweis, Rechtsgeschichte

Bevezetés

A büntető eljárásjog fejlődésének történetében a hazai eljárásjogi kódexek kodifikálása során folyamatosan felmerült az igény az eljárások egyszerűbbé és gyorsabbá tételére, s nem volt ez másként a jelenleg hatályos eljárásjogi kódex, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) megalkotása alatt sem. Az mostanra talán már általános igazsággént elfogadható, hogy a hatályos eljárásjogi szabályozásban „a bizonyítás egyszerűsítését [...] a joggyakorlatban az előkészítő ülés térhódításával lehet leginkább jellemezni.” (Fantoly, 2021, p. 358.) Amint Fantoly (2021, p. 359.) hivatkozott munkájában kiemeli, az előkészítő ülés gyakorlatilag „jött, látott és győzött”, hiszen a bíróságok előszeretettel, s gyakorlatilag automatikusan alkalmazzák a terhelti beismerés elfogadását az eljárások gyorsítása érdekében. Az előkészítő ülés másik funkciója, az érdemi tárgyalás előkészítése a bizonyítási indítványok megtételének kötelezettsége által azonban eddig nem került a jogtudomány látóterének középpontjába, azzal általában csak említés szintjén, esetleges kétségeket megfogalmazva foglalkoznak jogirodalmi munkák. Ez azért is érdekes, mivel „az eljárásban résztvevők, illetve azt lefolytatók alapos felkészültségét igénylő új rendszer célja, hogy érdemi és koncentrált tárgyalás-előkészítésen keresztül a vád és a védekezés tartalma, eszközei, módjai minél előbb és egyszerre rögzülhessenek, így a bírósági szakban lefolytatott bizonyítás keretei lehetőség szerint már a bírósági eljárás kezdetén tisztázódjanak.” (Be. indokolása) Az előkészítő ülés ezen új szerepének meghatározása – az eljárás érdemi lezárásának lehetősége mellett – igencsak meglepő újtásként hatott a Be. hatálybalépésekor. Jelen tanulmányomban ezért azt kívánom megvizsgálni, a szabályozás milyen múltra tekint vissza kodifikált büntető eljárásrendjeinkben, illetve van-e olyan

korábbi szabályozás, amely hasonló korlátozásokat fogalmazott volna meg, s ezáltal segítséget nyújthat a jelenlegi eljárásrend alkalmazói számára.

1. A hatályos szabályozásról

Nem célom már jelen tanulmány elején a hatályos törvénykönyv szövegének felesleges és terjengős ismétlése, a későbbiekben ismertetésre kerülő vizsgálat céljának megértése végett azonban elkerülhetetlen a jelenleg is alkalmazott szabályozás lényegének rövid összefoglalása. A vizsgálódás szempontjából a Be. két konkrét szakaszát – az 500. és az 520. §-t – emelném ki, nem térve ki az elsőfokú tárgyalást esetlegesen követő eljárási cselekményekre, ugyanis ezen két jogszabályhely tartalmazza azokat a szabályokat, amelyek a bizonyítási indítványok előterjesztésének jogát gyakorlatilag kötelezettséggé szigorítják, hiszen így a perkoncentráció jegyében bizonyítási indítvány a tárgyaláson már csak jelentős korlátokkal terjeszthető elő. (Czédli, 2019, p. 25.) A bíróság az előkészítő ülést követően a bizonyítás lefolytatására, illetve bizonyíték kirekesztésére a Be. 520. § (1)-(3) bekezdéseivel ellentétesen előterjesztett, a tényállás tisztázásához nem szükséges indítványt érdemi indokolás nélkül elutasíthatja, illetve a tényállás tisztázásához szükséges indítvány eljárás elhúzására alkalmas előterjesztése miatt rendbírságot szabhat ki. (Be. 500. § (2) d) pont) Az ügyészség, a vádlott, illetve a védő tehát a tárgyalás előkészítése után, így az elsőfokú tárgyaláson – a Be. 520. § (5)-(6) bekezdéseiben meghatározott jogkövetkezmények nélkül – akkor terjeszthet elő bizonyítási indítványt, ha az indítvány alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést követően keletkezett, vagy arról az indítványozó önhibáján kívül az előkészítő ülést követően szerzett tudomást, vagy az indítvány valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének cáfolatára szolgál, feltéve, hogy ennek módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé. A törvényszakasz következő bekezdései pedig további többlet-feltételeket határoznak meg a bizonyítási indítványok előterjesztésének határidejéről, illetve itt ismételt kiemelésre kerül az indítványok elbírálásának alapvető szempontrendszer, nevezetesen, hogy az indítványozott bizonyítás szükséges-e a tényállás tisztázásához. Amennyiben nem, az indítvány érdemi indokolás nélkül elutasítható, az eljárás elhúzására alkalmas – de a tényállás tisztázásához szükséges – bizonyítási indítvány előterjesztése esetén pedig különböző szankciók kerülnek kilátásba: a bíróság az ügyészség indítványa esetén

tájékoztathatja az ügyészség vezetőjét, egyebekben pedig rendbírsággal sújthatja az indítványozót. (Be. 520. §)

Már a Be. Preambulumához fűzött miniszteri indokolásból is nyilvánvaló – de erre a következtetésre juthatunk, ha megvizsgáljuk a Be. számos ilyen tárgyú jogintézményét –, hogy a törvény kiemelt hangsúlyt fektet a terhelti együttműködésre, nagyban szem előtt tartva az időszerűség és a pergazdaságosság elveit (Be. indokolása). Az időszerűség – illetve ezáltal a pergazdaságosság – igénye pedig értelemszerűen a szükségtelenül elhúzódó eljárások számának csökkentése, illetve ideális esetben azok kiküszöbölése által valósítható meg. Az eljárás elhúzódását azonban számos körülmény eredményezheti, így az eljárás résztvevői részéről késedelmesen teljesített eljárási kötelezettségek, a megjelenési kötelezettség elmulasztása, a hatóság késedelve az idézés kibocsátásában, de ide tartoznak a késedelmesen megtett bizonyítási indítványok, illetve az is, ha a védelem kifogással, panasszal élve húzza el az eljárást. (Kiss – Mészáros, 2011, p. 4-5.) Mivel pedig a hatályos eljárásjogi kódex megszületését megelőző büntető eljárásjogi reformban kiemelt helyet foglalt el az időszerűség elvárásának történő megfelelés biztosítása, a kódex normaszövege végül számtalan részletszabályt is tartalmaz az eljárást gyorsító jogintézményeken felül. Az időszerűség és pergazdaságosság érdekében tehát mind új jogintézmények, eljárásjogi cselekmények bevezetése, mind ezekhez kapcsolódó, vagy akár ezektől független részletszabályok megalkotása szükséges és célszerű lehet. „Mindezek mellett azonban azt a legmagasabb szintű "büntetőeljárás érdekeit" kell szem előtt tartani, hogy a büncselekmények felderítése hatékony és gyors legyen, amely az eljárás további részében egy szilárd alapokon álló bizonyítási eljárást tud biztosítani.” (Alföldi, 2015, p. 400.) Alföldi hivatkozott gondolatai mellett továbbá arra is rámutatott a Be. hatálybalépését megelőző években született tanulmányában, hogy a jogalkotónak arra is kétségtelenül törekednie kell, hogy a jogalkalmazók számára számos olyan "alternatív" megoldást kínáljon fel, amelyek képesek biztosítani, hogy az ügyek elhúzódását okozó körülményeket a jog eszközeivel fel lehessen számolni, s mindemellett képesek megkönnyíteni a munkaszervezést és elérni a büntetőeljárások egyszerűsített befejezését.

Az előkészítő ülés említett szabályai a fenti feltételeknek elméletileg megfelelhetnek, azonban nyilvánvalóan – a büntetőeljárásban egymással szembenálló felek eltérő céljából és érdekeiből kiindulva – a jogalkalmazó közönség nem feltétlenül üdvözlö mindent egyes kisebb vagy drasztikusabb változást kitörő örömmel (az előkészítő ülés kapcsán felmerülő aggályok

tekintetében részletesen lásd: Varga, 2018, p. 27-29.; Varga, 2019, p. 25-29.). Az egyik sűrűn hangoztatott kritika pedig éppen a bizonyítási indítványok megtételére és annak korlátozására vonatkozik: azt, hogy ez a szabályozás továbbra is jelentősen csökkenteni a védelem oldaláról igénybe vehető eljárási taktikákat, Tóth M. Gábor is kiemelte a Károli Gáspár Református Egyetem által 2023. május 25. napján szervezett, „A büntetőeljárás törvény öt év távlatából” című konferencián. Érdeemesnek tartom azonban itt éppen ezért Pecsénye Máté gondolatait is kiemelni, hiszen annak ellenére, hogy a büntetőeljárás nem tudja az összes szereplő igényét teljesíteni, tulajdonképpen mégis két érdek, nevezetesen az alapvető eljárási garanciák megtartása és az eljárás gyorsítása, illetve egyszerűsítése között egyensúlyozva alkotható meg az ideális és hatékony büntetőeljárás jog. (Pecsénye, 2021, p. 79.) Annak megválaszolása azonban, hogy az előkészítő ülés – és ezáltal a bizonyítási eljárás – jelentős újra-szabályozása milyen mértékben befolyásolta a védői munkát és egészében a joggyakorlatot, egy terjedelmében és módszertanában is eltérő munkát kíván. Jelen tanulmányomban ezért mindössze arra szorítokozom, hogy megvizsgáljam, milyen hosszabb jogalkotási folyamat eredményeként jutott a magyar büntetőeljárás jog a jelenlegi szabályozásig, milyen előzményei voltak jogtörténetünkben a bizonyítási eljárás szabályozásának, ezáltal – akár az esetlegesen felmerülő jogalkalmazói aggályokat is alátámasztandó vagy megcáfolandó – példákat keresve a jelenlegi helyzetre, igyekezvén folyamatában értelmezni az eljárásjog fejlődését.

Vizsgálatom az első kodifikált büntető perrendtartásunktól kezdődően a releváns büntető eljárásjogi jogszabályok – értve ezalatt a fontosabb novelláris módosításokat, törvénycikkeket, törvénykönyveket és törvényerejű rendeleteket egyaránt – szövegének közlőnyállapotában történő vizsgálatára irányult, meghatározott szempontok szerint vizsgálva az egyes joganyagokat. A vizsgálat szempontjai voltak így azon kérdések, miszerint a) hogyan szabályozták a régebbi jogszabályok a bizonyítás indítványozását (annak milyen lehetőségei adódtak a tárgyaláson, az elsőfokú ítélet elleni fellebbezésben), b) volt-e kötelezően megtartandó előkészítő ülés (és azon volt-e kötelező jelenlét az eljárás egyes résztvevőinek, annak milyen szerepe volt az eljárásban, mennyiben volt köze a későbbi bizonyítási eljáráshoz)? Konkrétan összefoglalva tehát a kutatási kérdés akként fogalmazható meg, hogy az előkészítő ülés és annak szerepe a bizonyítás keretének meghatározásában, a bizonyítás indítványozására vonatkozó új szabályozás ténylegesen példa nélküli-e az eddigi eljárásjog-történetünkben, vagy volt hasonló szabályozás, amelynek tapasztalataiból esetlegesen okulhatunk?

2. A hazai büntető eljárásjogi kódexek elemzése

A kutatás eredményei ismertetésének elején már fontosnak tartom leszögezni, hogy a konkrét joganyag feldolgozását a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel (a továbbiakban: I. Bp.) kezdtem. Az ezt megelőző törvényjavaslatokkal, illetve az igen gazdag múltra visszatekintő korai magyar jogfejlődéssel már csak azért sem kívántam részletesebben foglalkozni, mivel a bizonyításra vonatkozó merev és formális törvényi szabályok alapján történő nyomozás és valóságkutatás kezdetei a középkori Magyarországon is csak a 16. századra tehetők (Fenyvesi, 2016, p. 23.), a témához nagyban kapcsolódó terhelti jogok fogalomrendszerét pedig – amely elvi és jogi alapját is szolgáltatva a tisztességes tényfelderítésnek, az igazság keresése igényének – az emberi jogok részeként majd csak a felvilágosodás eszmeáramlata teremtette meg. (Fenyvesi, 2016, p. 24.) Közvetlenül az első kodifikált eljárásrendünket megelőző időszakban pedig – amint arra Stipta is rámutatott a tisztaeszlári per elemzése kapcsán – a büntetőeljárás még jóformán a királyi kúria ítélkezési gyakorlata, a Sárga könyv, valamint az annak végrehajtására szolgáló legfőbb ügyészi és belügyminiszteri rendelet, továbbá az 1880. augusztus 15-én kiadott igazságügy-miniszteri rendelet, a továbbélő szokások, valamint a polgári eljárásjog egyes szabályai szerint zajlott. Mindemellett pedig kiemelendő, hogy Magyarországon 1883-ban a büntető igazságszolgáltatásban – az állami és társadalmi életnek ezen a kimondottan érzékeny területén – továbbra is érvényesült az egyéni jogfelfogás, az ún. joggyakorlat. (Stipta, 2012, p. 25.)

Érdekesség, hogy a hajdúkerületi törvényszékek 1861-től kezdődő gyakorlatát tekintve a korszakban az ezen az illetékességi területen működő kirendelt védők – bár ezért a munkájukért külön díjazásban nem részesültek – kötelességüket lelkiismeretesen, valamint a vádlottak érdekeinek messzemenő figyelembevételével látták el, amely bizonyára közrehatott abban, hogy a vádlottak – még ha anyagi körülményeik miatt nem is szorultak rá –, sokszor kirendelt védőre bízták ügyük képviselését. (Nagy S., 1986, p. 105-106.) A korszakban értelemszerűen jelentős szerep jutott a védelemnek az eljárásokban, és a hivatkozott kutatás is ékes példáját hozza annak, hogy az említett védői réteg hivatástudatához és lelkiismeretes munkájához aligha férhetett kétség. A terhelti oldalt megillető védelem szerepének előtérbe kerülésével kifejlődő alapelvek és eljárásjogi garanciák mai napra kikristályosodott formájának kialakulásához azonban szintén hosszú jogalkotási folyamat vezetett. Ahogy pedig a magyar

büntetőeljárás története – más jogrendszerekhez hasonlóan – szorosan összefügg a bírói hatalom gyakorlásának kérdéseivel, (Dobos, 2003) úgy a terheltet megillető eljárásjogi garanciák, a védelem és a vád viszonya és eljárásjogi szerepei sem függetleníthetők a bizonyítási eljárásban elfoglalt helyük és lehetőségeik szabályozásától. A továbbiakban így a már fentebb felvetett kérdésre kívánva reflektálni, a bizonyítás indítványozásának a védelem és a vád oldalát egyaránt érintő szabályaival, valamint az előkészítő ülés jogintézményének kialakulásával foglalkozom, sorra véve a jelentős hazai jogszabályokat.

2.1. A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk

Dobos (2003) szavaival élve a magyar büntető eljárásjog „a XIX. század utolsó évtizedeiben a kontinentális vegyes rendszer jellemvonásait mutatta, de alkalmatlan volt arra, hogy a kor követelményeinek megfelelő büntető igazságszolgáltatási rendszert valósítson meg.” Az ekkor már közel két évszázadra visszatekintő kodifikációs munka eredményeként született meg az az akkori modern kontinentális európai büntetőeljárás kódexekhez idomuló törvényjavaslat, amelyet végül 1896-ban fogadtak el és 1900. január 1-jén lépett hatályba. (Dobos, 2003) Az I. Bp. hatálybalépésével így a kor követelményeinek megfelelő, olyan modern büntetőeljárás rendszer nyert hazánkban végre jogi szabályozást, amelynek megalkotása során mind a kontinentális, mind az angolszász hagyományok elemzésre és értékelésre kerültek a kodifikátorok által. (Bartkó, 2022, p. 29.) Ezt a bűnvádi perrendtartást – amely részletesen a törvényszékek, az esküdtbírók és a járásbírók előtti eljárást szabályozta –, két további törvény egészítette ki, nevezetesen az 1897. évi XXXIII. törvénycikk, amely az esküdtbírók szervezetére, az esküdt képességére, az esküdtök összeírására vonatkozó szabályokat tartalmazta, valamint az 1897. évi XXXIV. törvénycikk, amely a büntetőbírók hatáskörét, továbbá az átmeneti intézkedéseket állapította meg, illetve megadta a felhatalmazást az igazságügy-miniszternek az I. Bp. legkésőbb 1900. január 1-jén rendelettel történő életbe léptetésére. (Nagy A., 2004, p. 196.) Előljáróban azonban itt jegyezném meg, hogy a törvénykönyv esküdtbírók, illetve a magánvádas eljárásra vonatkozó rendelkezéseiről jelen elemzés tartalmi okokból nem hivatott, terjedelmi okokból pedig nem is tud részletes említést tenni, így az azokra vonatkozó részletszabályok a következőkben nem kerülnek ismertetésre.

Az I. Bp. mint a (fő)tárgyalás előkészítéséhez – s így lényegében az előkészítő üléshez – leginkább kapcsolódó jogintézményként szabályozta a vizsgálat szakaszát az eljárásokban: a törvénycikk 102. §-a értelmében a vizsgálat célja azoknak az adatoknak bírói kiderítése és megállapítása volt, amelyek alapján eldönthetővé vált, hogy van-e helye a főtárgyalás elrendelésének, vagy hogy meg kell-e szüntetni a bűnvádi eljárást. A vizsgálat során a bíró köteles volt „összegyűjteni azokat az adatokat, melyek alkalmasak lehetnek bizonyítékul szolgálni akár a terhelt ellen, akár mellette, azzal, hogy tekintettel a főtárgyalás közvetlenségére, a vizsgálatnak lehetőleg rövidnek kellett lennie”. (I. Bp. indokolása, 102. §) A vizsgálat lefolytatása lehetőség volt, de annak kötelező eseteit is nevesítette a kódex: így például öt évet meghaladó, határozott tartamú szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő cselekmények esetében főszabály szerint nem kellett vizsgálatot lefolytatni tettenkapás esetén, azonban ha azt a királyi ügyészség indítványozta, illetve ha a terhelt oly körülményekre hivatkozott, amelyek kiderítése vagy megállapítása céljából a vizsgálat a védelem előkészítése miatt volt szükséges, a vizsgálóbíró vizsgálatot rendelt el. (I. Bp. 103-105. §) Gyakorlatilag tehát azt mondhatjuk, hogy meghatározott esetekben a vád vagy a védelem indítványára a tárgyalás érdemi előkészítése kötelező volt.

A vizsgálóbíró hivatalból, indítvány bevárása nélkül köteles volt mindazon eljárási cselekményeket elvégezni, amelyek a tényállás megállapítása, a tettes és a részes személyének kiderítése végett szükségesnek bizonyultak, azzal, hogy a vizsgálat törvényben meghatározott célján túl nem terjeszkedhetett. (I. Bp. 117. §) Érdekesség azonban, hogy a vizsgálat alatt nemcsak a terhelt nem lehetett jelen a tanúk kihallgatásánál, de még a vádló és a védő sem, sőt, ez utóbbiak egyike sem lehetett jelen a terhelt kihallgatásánál. Mind a vádló, mind a terhelt és annak védője megidézendők voltak azonban az olyan tanúk vagy szakértők kihallgatására, aki a főtárgyaláson előreláthatólag nem jelenhetett meg, s ilyenkor továbbá indítványokat is tehettek. (I. Bp. 125. §) A feleket egyébiránt indítványtételi jog illette meg a vizsgálat teljes tartama alatt bármely vizsgálati cselekmény tekintetében. (I. Bp. 119. §) Amennyiben a vizsgálóbíró a vizsgálatot tovább nem folytathatónak vagy befejezettnek látta, erről a feleket indítványaik előterjesztése érdekében értesítette, amely értesítés kézhezvételétől számított tizenöt napon belül a felek kérhették a vizsgálat folytatását. Amennyiben a vizsgálóbíró ezt az indítványt nem tartotta teljesíthetőnek, úgy annak kérdésében a vádтанács határozott. (I. Bp. 129. §)

Általános szabály volt, hogy a vádirat kézbesítését követően a vádtanács elnöke, illetve az a vizsgálóbíró, akinél a királyi ügyészség a vádiratot benyújtotta, azonnal határozott az előzetes letartóztatás, valamint a vizsgálati fogság elrendelése vagy megszüntetése érdekében tett indítványról, ezt követően pedig főszabály szerint a vádiratot a terheltnek azzal az értesítéssel kézbesítette, hogy szabadságában áll a vádirat ellen a törvény 257. §-a értelmében, a vádirat kézbesítését követő nyolc nap alatt indokolással ellátott kifogással élni. (I. Bp. 256. §) Ebben a kifogásban a terhelt a vádirat minden pontja ellen kifogást emelhetett, így különösen a bíróság illetékessége ellen, illetve indítványozhatta a vizsgálat elrendelését vagy kiegészítését, felhozhatta azokat a körülményeket és érveket, amelyekből következtette, hogy bűncselekmény nem, vagy más forgott fenn, mint amelyre a vád alapítva volt, továbbá kifogás tárgyává tehetette a vád bizonyítékait, ténybeli és jogi következtetéseit is. (I. Bp. 257. §) Láthatjuk tehát, hogy a vádirat kézbesítését követően a terhelt a vádirat minden pontja ellen jogosult volt kifogással élni, azonban bizonyítás indítványozására vonatkozó előírás – legfőképpen pedig annak későbbi korlátozott lehetőségére vonatkozó megkötés – az eljárás ezen szakaszában nem került említésre a törvénycikk vonatkozó rendelkezései között. Érdekes azonban, hogy a kifogás tárgyalása tárgyaláson történt, ami azonban nem volt nyilvános, a terhelt és a védő távolmaradása a határozathozatalt nem akadályozta, de a vádtanács kötelezhette a terheltet a megjelenésre.

Újabb bizonyíték megjelölésére a vádlottnak a főtárgyalás előkészítése körében volt lehetősége: miután az ügyiratok átadásra kerültek a főtárgyalás elnökének, az a vádlottat haladéktalanul maga elé vezettette és a főtárgyalás előkészítése céljából kihallgatni, különösen arra nézve, hogy az nem kívánt-e addig nem érvényesített új bizonyítékot megjelölni, illetve az ellene emelt vádra új nyilatkozatot tenni. Ezen kihallgatást fogva levő vádlott esetében kötelező volt lefolytatni, míg szabadlábban lévő vádlott esetében mellőzhette azt a főtárgyalás elnöke. A kihallgatás lefolytatását követően a főtárgyalás elnöke kitűzte a főtárgyalást, megidézte a feleket (feleknek minősültek az I. Bp. 13. § értelmében a következők: a királyi ügyészség, a fő- és a potmagánvádló, valamint az, a ki ellen bűnvádi eljárás folyt), továbbá intézkedett a meghallgatandó tanúk, szakértők idézéséről is. (I. Bp. 258. §) Ami azonban a jelenlegi szabályozáshoz viszonyítva talán a leglényegesebb, hogy a felek a főtárgyalás határnapjának kitűzése után is indítványozhatták, hogy a bíróság a vádhatározatban, illetőleg a vádiratban megjelölt bizonyítékokat egészítse ki, vagy új bizonyítékokat szerezzen meg. Az erre irányuló indítványukat indokolással ellátva, a főtárgyalás elnökénél szóban

van írásban terjeszthették elő legkésőbb négy nappal a főtárgyalás előtt. Az indítványban kötelesek voltak pontosan megjelölni a főtárgyalásra megidézendő tanút vagy szakértőt, továbbá a beszerzendő egyéb bizonyítékot és az ezekkel bizonyítani kívánt tényt. (I. Bp. 288. §)

Az I. Bp. az eljárás későbbi szakaszában is megkötés nélkül lehetővé tette további bizonyítékok indítványozását, így a főtárgyalás alatt a vádlott kihallgatása során annak tagadása esetén az elnök figyelmeztette azt arra, hogy a váddal szemben a tényállást elbeszélheti, a bizonyítékokra észrevételeit a tárgyalás folyamán megteheti, a megelőző eljárásban a bizonyítás kiegészítése céljából tett, de mellőzött indítványait ismételheti, továbbá új bizonyítás felvételét is indítványozhatja. A főtárgyaláson lefolytatott „bizonyító eljárás” során a főtárgyalásra megidézett és megjelent tanú vagy szakértő kihallgatása, valamint a főtárgyalásra beszerzett egyéb bizonyíték felvétele csak a felek beleegyezésével, vagy az esetben volt mellőzhető, ha a bíróság azt teljesen feleslegesnek tartotta. Itt továbbá mind az elnök, mind a törvényszék új bizonyítékok felvételét vagy megszerzését rendelhette el, új bizonyíték felvétele vagy megszerzése az indítvány elkészése okából pedig nem volt megtagadható.

2.1.1. Az I. Bp.-t módosító novellák

Az I. Bp.-t követő időszakban nagy fordulatot jelentett, hogy „figyelemmel az I. világháborúra, megindult a háborús készülődés és vele együtt megjelennek a katonai büntető-perrendtartási törvények [...] mindeközben folyamatosan szűkült az esküdtszék hatásköre is, mivel az egyes cselekmények elbírálását elvonták tőlük” (Nagy A., 2004, p. 204.) Az 1921. július 15. napján kihirdetett 1921. évi XXIX. törvénycikk is az első világháború és a Tanácsköztársaság időszakát követően kívánta a hazai igazságszolgáltatás rendjét helyreállítani, az elhúzódó eljárásokat felgyorsítani és enyhíteni a bíróságokra háruló ügyterhet. Amint a törvénycikkhez fűződő miniszteri indokolás is rámutatott: „a büntető igazságszolgáltatás mai állapotában a gyors és hatályos megtorlás követelményeinek kielégítő mértékben eleget tenni nem képes. Általános a panasz, hogy a büntető bíróságok túl vannak terhelve s emiatt a bűncselekmények megtorlása nem történhetik azzal a gyorsasággal, amely szükséges ahhoz, hogy a büntetés a bűncselekményt nyomon kövesse és így mind az elítélte, mind másokra a megfelelő hatást kifejtsse.” (1921:XXIX. tc. indokolása) A korszakban a megnövekedett ügyteher tehát már gyakorlatilag a büntetőjog alapvető céljai, a

speciál- és generálprevenció érvényesülésének lehetőségét veszélyeztették. Éppen ezért szükségesnek látszott olyan törvényhozási intézkedések megalkotása, amelyek alkalmasak arra, hogy „az elintézetlen bűnügyek nagy tömege gyors ütemben lebonyolítottassék [...] ezzel a büntető igazságszolgáltatás rendes menete helyreállíttassék, ami végeredményben a törvények uralmának megszilárdulását és a jogrend és jogbiztonság teljes helyreállítását is nagy mértékben fogja előmozdítani.” (1921:XXIX. tc. indokolása) A törvénycikk ezért az I. Bp. alapján folyó eljárásokban csökkentette a vizsgálat kötelező lefolytatásának körét, (1921:XXIX. tc. 7. §) lehetővé tette, hogy tettenkapás esetén – ha a bizonyítékok rendelkezésre álltak – a királyi ügyészség három napon belül a törvényszék elé állíthassa a terheltet. (1921:XXIX. tc. 8-9. §) Továbbá jelentősen korlátozta a vádirat ellen tehető kifogások körét: meghatározott bűncselekmények esetében a vád a vádiratot az egyesbírónál nyújtotta be, tekintet nélkül arra, hogy vizsgálat volt-e vagy nem. A vádiratot az egyesbíró a főtárgyalás napjának kitűzésével egyidejűleg közölte a terhelttel, a vádirat ellen kifogásnak pedig nem volt helye, azonban jogában volt a terheltnek a vádirat minden pontja ellen írásban – az I. Bp. 257. § második bekezdésében meghatározott keretben – észrevételeket tenni és azokat a főtárgyalás megtartására hivatott egyesbíró elé terjeszteni. (1921:XXIX. tc. 10. §) Összességében elmondható tehát, hogy ezen novelláris módosítás hatására egyszerűsödött az elsőfokú eljárás, a vizsgálat kötelező esetei jelentősen csökkentek, lehetségessé vált vádirat mellőzésével bíróság elé állítani a tettenkapott terheltet, meghatározott esetekben pedig csökkent a terhelt vádirat-kifogásolási joga. Az eljárás gyorsítására tehát a nyomozati és vizsgálati szakaszban alkalmazott jogintézmények egyszerűsítésével illetve korlátozásával, továbbá a bírósági eljárások hatásköri tisztázásával igyekezett a jogalkotó.

Az eljárások további egyszerűsítése érdekében a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. törvénycikk a főtárgyalási jegyzőkönyv és az ítélet egyszerűsítéséről rendelkezett. Ha ugyanis a vádlott a főtárgyaláson részletes beismerő vallomást tett, amelyet a főtárgyalás egyéb adatai is megerősítettek, s az ítélet ellen az erre jogosultak egyike sem jelentett be perorvoslatot, a főtárgyalásról nem kellett jegyzőkönyvet készíteni, az ítéletnek pedig csak az I. Bp. 327. §-ának 1-8., továbbá a)-f) pontjaiban foglalt adatokat kellett tartalmaznia. Az ilyen ítélet indokolása mindössze arra szorítkozott, hogy a vádlott a vádiratban megjelölt bűncselekményben való bűnösségét beismerte és beismerését a főtárgyalás egyéb adatai is megerősítették. Szintén nem kellett jegyzőkönyvet készíteni a főtárgyalásról, ha az felmentő ítélettel vagy az eljárás

megszüntetésével végződött, és a perorvoslatra jogosultak – ideértve a főtárgyaláson jelen volt sértettet is – fellebbezéssel nem éltek, s ebben az esetben szintén csak egyszerűsített indokolással kellett ellátni az ítéletet. (1928:X. tc. 27. §) Az egyszerűsített ítéleti indokolás egyfelől visszaköszön a jelenlegi hatályos szabályozásban, már a tárgyalás előkészítése szakaszában, az előkészítő ülésen történő beismerésre alapozott ítéletben, másfelől a jegyzőkönyv elhagyása érdekes fordulatnak látszik, főként ha figyelembe vesszük, hogy már az I. Bp.-t közvetlenül megelőző ítélkezési gyakorlatnak is központi részét képezték a jegyzőkönyvben rögzített bizonyítékok, illetve a terhelt vallomásának a korszakban kiemelt jelentősége volt. Éppen ezek miatt érdekes, hogy éppen a főtárgyaláson tett terhelti beismerést nem rögzítették jegyzőkönyvben, annak csak a ténye került dokumentálásra az egyszerűsített indokolással ellátott ítéletben.

A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk a polgári- és büntetőeljárásokra vonatkozóan egyaránt tartalmazott egyszerűsítő rendelkezéseket. A törvénycikk a büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó harmadik fejezetében kiterjesztette a királyi törvényszék, mint egyesbíróság hatáskörét, továbbá annak eljárását is egyszerűsítette, további részletszabályokkal szabályozta a bíróság elé állítás jogintézményét. A vádirat elleni kifogás mellőzése kapcsán a törvénycikk 111. §-ában meghatározta, hogy a királyi törvényszék mint egyesbíróság hatáskörébe nem utalt bűnügyekben a vádirat ellen kifogásnak csak abban az esetben volt helye, ha a vád tárgya meghatározott bűncselekmény volt, de továbbra is jogosult volt a terhelt a vádirat minden pontja ellen írásban – az I. Bp. 257. §-ának 2. bekezdésében meghatározott keretben – észrevételeket tenni és a főtárgyalás megtartására hivatott bíróság elé terjeszteni.

2.2. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény

Az 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: II. Bp.) annak törvényben meghatározott célja szerint a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjének és intézményeinek, valamint a dolgozók jogainak védelmét, a bűncselekmények üldözését, a dolgozó nép ellenségeinek megbüntetését s a dolgozóknak a szocialista társadalmi együttélés szabályaira való nevelését volt hivatott biztosítani. (II. Bp. 1. §) Ekkorra az I. Bp.-nek a változó társadalmi feltételek, a módosító novellák miatt alig maradt érintetlenül hatályban hagyott szakasza. A II. Bp. hatálybalépésének idejére az I. Bp.-nek a tárgyalást megelőző

bírószáki eljárásra vonatkozó szabályai jelentősen módosultak, a vizsgálatra vonatkozó rendelkezései hatályon kívül helyezésre kerültek, a vád alá helyezéséi eljárás pedig szintén kikerült az eljárásból. Az eljárások gyorsaságához és eredményességéhez fűződő érdekeket a törvény úgy kívánta szolgálni, hogy az anyagi igazság érdekei sérelmet ne szenvedjenek. Indokolása szerint az új kódex minden rendelkezésével az anyagi igazság eléréséhez kívánt a bíróságok részére hatékony eszközt nyújtani. Az új perrendtartás megszerkesztésénél pedig nyilvánvalóan alapvető segítséget jelentettek a szovjet büntető eljárási jog példamutatásai és szovjet büntetőjogi tudomány eredményei. (II. Bp. indokolása)

Már a törvénykönyv elején megállapíthatóvá válik, hogy az „már nem a büntető perrend tartások francia rendszerét követte, mivel az eljárást nem a vádra vonatkozó előírásokkal kezdte, hanem először is összefoglalta a büntetőeljárás uralkodó elveit.” (Nagy A., 2004, p. 210.) A tárgyalás előkészítésének szakasza – amely az I. Bp.-ben még a „főtárgyalás előkészítése” címet viselte – így a törvénykönyv VII. fejezetében, a 137. §-tól kezdődően került szabályozásra. A bizonyítási indítványokra, valamint az előkészítő ülésre vonatkozó – illetve azokra utaló – szabályok közül lényeges, hogy a törvénykönyv 138. §-a értelmében a vádiratnak tartalmaznia kellett a bizonyítási eszközök felsorolását, ideértve a tárgyaláson kihallgatandó tanúk és szakértők nevét, továbbá lakáscímét, valamint a tárgyi bizonyítékokra való utalást is. Amint a vádirat a bírósághoz érkezett, a tanács elnöke kitűzte az ügy tárgyalásának napját és erre a feleket, illetve képviselőiket megidézte. A terheltnek a tárgyalásra idéző végzéssel együtt a vádiratot is kézbesítették, azzal a figyelmeztetéssel, hogy arra a tárgyalás napjáig észrevételeket tehet, (II. Bp. 139. §) de arra vonatkozó figyelmeztetést, hogy a tárgyalást megelőzően szükséges megtennie a bizonyítási indítványait, nem tartalmazott. Ez a jelenlegi állapotoktól eltérően kivitelezhetetlen is lett volna, hiszen, amint arra már rámutattam, a terhelt figyelmeztetésére a vádirat kézbesítésével egyidejűleg került sor, az előkészítő ülés funkciót betöltő, a vádirat kézbesítését követő, de a tárgyalást megelőző, olyan kötelezően tartandó eljárási cselekmény, amelyen a bizonyítási indítványok előadhatók lettek volna, nem volt. A tárgyalás érdemi előkészítését szolgálta viszont, hogy a tanács elnöke tárgyalás kitűzése helyett a vádiratot a tanácsnak mutatta be, ha megítélése szerint a II. Bp. rendelkezéseinek értelmében az ügy áttételének, nyomozásnak vagy a nyomozás kiterjesztésének, az eljárás felfüggesztésének, megszüntetésének, vagy büntetőparancs kibocsátásának volt helye. (II. Bp. 141. §)

A bizonyítási indítványokra vonatkozó szabályokat a bírósági tárgyalásra vonatkozó VIII. fejezet is tartalmazott: az új törvénykönyv rendelkezései értelmében a bíróság az ügy kellő felderítése érdekében elrendelhetette a bizonyítás kiegészítését, valamint a bizonyítás kiegészítése iránt a felek is tehettek indítványt. Az ilyen indítványt elutasító végzés ellen pedig külön fellebbezésnek helye nem volt, az elutasítás miatt az ítélet ellen bejelentett fellebbezésben lehetett csak panaszt tenni. (II. Bp. 167. §) A fellebbezésben olyan új bizonyítékra is lehetett hivatkozni, amelyet a fellebbező az elsőfokú eljárás során hibáján kívül nem érvényesített és olyan bizonyítást is lehetett kérni, amelyet az elsőfokon eljáró bíróság mellőzött. A fellebbezés részletesen indokolható volt. (II. Bp. 190. §) Összességében tehát a szocialista értékeket megőrizni, illetve a szovjet jogalkotás hagyományait követni kívánó II. Bp. még nem tartalmazott az előkészítő ülésre vonatkozó szabályt, továbbá a hatályos szabályozáshoz hasonló korlátozást a bizonyítási indítványok kapcsán. Bizonyítási indítvány a tárgyaláson is megkötés nélkül volt előterjeszthető, annak speciális – a hatályoshoz hasonló – elutasítási oka nem volt. Az elsőfokon eljáró bíróság határozata elleni fellebbezésben is hivatkozható volt olyan új bizonyíték, amit önhibáján kívül nem érvényesített vagy amit az elsőfokon eljáró bíróság mellőzött, további feltételek ill. korlátozások azonban ennek kapcsán sem voltak, sőt, még a fellebbezés – s így a bizonyítási indítványok – részletes indokolását is csak lehetőségként, nem pedig kötelezettségként rögzítette a II. Bp.

2.2.1. A II. Bp. novelláris módosításai

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról szóló 1954. évi V. törvény (a továbbiakban: 1954:V. tv.) rendelkezéseinek köszönhetően a II. Bp. 1954. augusztus 1. napjától tartalmazta az előkészítő ülésre vonatkozó szabályokat. Az előkészítő ülés megtartásának kötelező esetét a következőképpen szabályozta a módosító novella 45. §-a: a bíróság az ügyet előkészítő ülésben vizsgálta meg, ha a vád tárgyává tett bűntettre a törvény kétévi börtönnél súlyosabb büntetést állapított meg, továbbá, ha a terhelt előzetes letartóztatásban volt. Az előkészítő ülésen a bíróság egy hivatásos bíróból, mint elnökből és két népi ülnökből álló tanácsban járt el. Az előkészítő ülés idejéről értesíteni kellett az ügyészt, azonban az ügyész távolmaradása az előkészítő ülés megtartását és a határozathozatalt nem akadályozta. A terhelt az előkészítő ülésre csak akkor volt idézhető, ha az előkészítő ülésen eldöntendő, törvényben meghatározott kérdésekben a terhelt személyes meghallgatása nélkül határozni nem lehetett.

(1954:V. tv. 46. §) A törvényben felsorolt személyeken kívül másokat az előkészítő ülésre megidézni nem volt szabad, az előkészítő ülésen a tanács tagjain, a jegyzőkönyvvezetőn és az ügyészen kívül csak a megidézett személyek vehettek részt, így nyilvános eljárási cselekményről – a hatályos szabályokkal ellentétben – semmilyen tekintetben sem beszélhetünk. Az előkészítő ülésen a bíróság többek között azokat a kérdéseket vizsgálta, hogy a terhelt terhére rótt cselekmény bűncselekmény-e, a vád megalapozásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre állnak-e, a nyomozás során megtartották-e a Bp. rendelkezéseit. Ezen kérdések megvizsgálása után a bíróság zárt ülésen határozatot hozott, amelynek eredményeként lehetőség volt többek között a vádirat elfogadására vagy módosítására, illetve ezek alapján a tárgyalás elrendelésére, illetve határozni a tanúk, sértettek, szakértők és más olyan személyek megidézése felől, akiknek jelenléte a tárgyaláson szükséges volt. (1954:V. tv. 47. §)

Kijelenthető, hogy az 1954. évi módosító novella elsőként nevesítette és szabályozta konkrét feladattal ellátva az előkészítő ülést a hazai büntetőeljárásban, meghatározva annak kötelező megtartásának eseteit. Az ekkor azonban még a tárgyalás előkészítő szakaszának lényegi kérdéseiben történő döntéshozatal segítette, és nem ténylegesen (csak) a tárgyalás előkészítését, de semmiképpen sem annak helyettesítését vagy elkerülését. Az eljárási cselekmény nem volt nyilvános, azt csak egy szigorúan körülhatárolt részvételi körrel folytatta le a bíróság, bár azt is érdemes szem előtt tartani, hogy ez egy olyan korszakban történt, amikor a járásbíróság előtti eljárásban is csak meghatározott esetekben volt kötelező az ügyész részvétele (az 1954:V. tv. 58. § (3) bekezdése értelmében a II. Bp. 154. §-a után a következő rendelkezést kellett felvenni: „154/A. § (1) Az ügyész részvétele a tárgyaláson kötelező, ha a Legfelsőbb Bíróság vagy a megyei bíróság elsőfokon jár el. (2) Járásbíróság előtti eljárásban az ügyész részvétele akkor kötelező, ha a) az eljárás tárgya hivatali bűntett, tervgazdálkodás érdekeit sértő bűntett, üzemi balesettel kapcsolatos bűntett, feltéve, hogy az halált vagy súlyos testi sértést okozott, továbbá fiatalok által elkövetett bűntett; b) az ügyész a tárgyaláson való részvételét bejelentette; c) a bíróság a tárgyaláson való részvételre kötelezte.”).

A II. Bp.-t is módosító, az egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról szóló 1957. évi 8. törvényerejű rendelet a bizonyítási eljárásra, indítványokra, illetve az előkészítő ülésre vonatkozó általános szabályokkal kapcsolatos módosítást nem fogalmazott meg, az a katonai, a közlekedési bíróságra, a perbeli képviselőre, illetve a magánvádas eljárására tartalmazott lényegi módosításokat,

amelyek közül azonban – habár a magánvádas eljárások sajátosságainak elemzését jelen tanulmány nem vizsgálja – egy mindenképpen kiemelendő: a törvényerejű rendelet 13. §-a értelmében ugyanis magánvádas eljárás esetén a tárgyalás előkészítése körében az előkészítő ülésen lehetségessé vált kötelező magánvádloi illetve terhelti jelenlét előírására a bizonyítékok részletes előadása céljából, amelyről történő – kellően ki nem mentett – magánvádloi elmaradás az eljárás megszüntetését eredményezte. Ez az utóbbi jogkövetkezmény, valamint a magánvádloi jelenlét egyébként a módosítást megelőzően is része volt a törvénynek, a bizonyítékok előadása, mint a jelenlét biztosításának indoka azonban új szabálynak minősült.

Az 1958. május 25. napján kihirdetett, a büntető eljárás egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1958. évi 16. törvényerejű rendeletben (a továbbiakban: 1958:16. tvr.) megjelent a terhelti kötelező jelenlét az előkészítő ülésen az általános szabályok szerint folyó eljárásokban is: a jogintézmény jelentőségét előtérbe helyezte, hogy ha a törvényben meghatározott kérdésekben történő döntéshozatalhoz a terhelt személyes meghallgatása szükséges volt, azt meg kellett idézni. (1958:16. tvr. 5. §) A bizonyítási indítványok a fellebbezésben részletesebb megfogalmazást kaptak, az új tényre való hivatkozással bővültek: a fellebbezésben ugyanis olyan bizonyítást is lehetett kérni, amelyet az elsőfokon eljáró bíróság mellőzött, olyan új tény is lehetett állítani, vagy olyan új bizonyítékokra is lehetett hivatkozni, amelyet a fellebbező az elsőfokú eljárás során hibáján kívül nem adhatott elő, illetőleg nem érvényesíthetett. (1958:16. tvr. 7. §) Habár nem az elsőfokú tárgyalásra vonatkozó rendelkezés, de mindenképpen fontosnak tartom rámutatni, hogy a jogalkotó kiemelte továbbá azt is, hogy a másodfokú tárgyaláson az ügy és annak iratai ismertetését követően lehetővé kellett tenni a felek számára az esetleges új bizonyítási indítványaik előterjesztését, új bizonyítékok benyújtását. (1958:16. tvr. 11. §) Ilyen szabályok mellett tehát teljes teret kaphatott a vád- és védelem bizonyítási taktikája, az új bizonyítékok bemutatása előtt ugyanis megismerhették a lényegi iratokat, az ügy konkrétumait, így azt is eldönthették, mire és milyen bizonyítékkal akarnak reagálni az eljárás ezen szakaszában.

2.3. A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet

Az új kódex megalkotását többek között – az új anyagi büntetőjogi törvénykönyv megalkotása mellett – az is indokolta, hogy, bár a II. Bp.-t módosító jogszabályok jelentős eredményeket értek el a büntető eljárás gyorsabbá és egyszerűbbé tétele területén is, a kódex eljárási szabályai még így is számos olyan rendelkezést tartalmaztak, amelyek nem segítették elő kellően a büntetőeljárás gyors és hatékony lefolytatását, a folyamatos és újabb novelláris módosítások pedig elkerülhetetlenül az egyes részletszabályok ellentmondásaihoz vezettek volna. Mindenképpen említést érdemel persze az is, hogy a jogalkotói cél magában foglalta szocialista törvényességnek még fokozottabb körülbástyázását a szocializmus építésének érdekében. Ide tartozott például az ügyési indítványra tárgyalás mellőzésével történő pénzbüntetés kiszabásának szabályozása, amely egyszerűsítés révén a kódex meg kívánta kímélni az érdekelteket és a tanúkat a büntető bíróság előtti megjelenéstől és elkerülhetővé kívánta tenni, hogy azok munkahelyükről eltávozni kényszerüljenek. (1962. évi 8. törvényerejű rendelet, a továbbiakban: I. Be. indokolása)

Az I. Be. az előző kódex módosított szövegéhez hasonlóan már tárgyalás előkészítésének szabályai között szabályozta az előkészítő ülés jogintézményét. Előkészítő ülés megtartásának a kódexben meghatározott kérdéskörök fennállása esetén volt helye, amelyről a tanács elnöke a vádiratnak a bírósághoz érkezésétől számított nyolc napon belül határozott. (I. Be. 170. §) Előkészítő ülésnek volt így helye, ha például az eljárás felfüggesztéséről, megszüntetéséről kellett határozatot hozni, de ide tartozott a fent már említett, az ügyben tárgyalás mellőzésével történő pénzbüntetés kiszabásának lehetősége is. (I. Be. 172. §) Ami az előkészítő ülésen történő jelenléteket illeti, annak időpontjáról az ügyészt értesíteni kellett, de ha pótnyomozás elrendelése látszott szükségesnek, a tanács elnöke az ügyészt az előkészítő ülésen való részvételre kötelezhette is, amely utóbbi esetben az előkészítő ülés az ügyész távollétében nem volt megtartható. Ha a terhelt személyes meghallgatása mutatkozott szükségesnek, a tanács elnöke a terheltet és a védőt az előkészítő ülés időpontjáról értesítette, illetve a terheltet meg is idézhette. A megidézett terhelt (valamint meghatározott esetben annak törvényes képviselője) távollétében az előkészítő ülés szintén nem volt megtartható. Az előkészítő ülésen viszont a tanács tagjai és a jegyzőkönyvvezetőn kívül csak az értesített, illetve a megidézett személyek vehettek részt, (I. Be. 173. §) az tehát továbbra sem számított nyilvános eljárási cselekménynek. Az előkészítő ülés

alapján a bíróság a vizsgált kérdésekben határozatot hozott, (I. Be. 175-176. §) de az eljárás beismerésen alapuló jogerős lezárására, bizonyítás indítványozására vagy lefolytatására továbbra sem volt lehetőség.

Az elsőfokú tárgyalás szabályai között a bizonyítás kiegészítésére vonatkozóan a kódex úgy fogalmazott, hogy „a bíróság az ügy kellő felderítése érdekében elrendelheti a bizonyítás kiegészítését. [...] A bizonyítás kiegészítésére vonatkozó indítvány felől a bíróság külön végzéssel határoz; helytadó végzés ellen fellebbezésnek helye nincs, az elutasítás miatt pedig az ítélet ellen bejelentett fellebbezésben lehet panaszt tenni.” (I. Be. 212. §) Arra vonatkozó részletszabály érdekes módon nem volt, hogy a bizonyítás kiegészítésére vonatkozó indítványt ki tehetett, és ebben nem adott iránymutatást a kódex vonatkozó szakaszának indokolása sem. Feltételezhető azonban, hogy ezáltal mind a védelem, mind a vád élhetett a további bizonyítás indítványozásának jogával. Ugyancsak erre enged következtetni a fellebbezés szabályozása, hiszen az elutasítás miatt az ítélet elleni fellebbezésben lehetett panaszt tenni, így a fellebbezésre jogosult vád, illetve védelem értelemszerűen indítványozhatott is bizonyítást. Az I. Be. 236. § (2) bekezdése értelmében a fellebbezésben továbbá új tényt is lehetett állítani, illetve új bizonyítékra is lehetett hivatkozni, a fellebbezés pedig írásban részletesen indokolható volt. Azt mondhatjuk tehát, hogy a bizonyítás indítványozására mind az elsőfokú tárgyaláson, mind a fellebbezés tekintetében rendkívül megengedő szabályozás született, amely ismételtlen csak lehetőséget biztosított mind a vád, mind a védelem indítványozási taktikáinak teljes kihasználására, de ezáltal akár az eljárások elhúzódására is.

Az I. Be. szabályozásában tehát az előkészítő ülés a tárgyalás előkészítő szakaszának érdemi döntéseinek meghozatalához volt igénybe vehető, lehetséges volt továbbá kötelező ügyészi, illetve vádlotti jelenlét előírása, de az még nem volt kötelező minden esetben. Az előkészítő ülés megtartása egyébként pedig csak a kódexben meghatározott kérdések vizsgálata esetén volt kötelező. A meghozható határozatok az eljárás lefolytatásához, de nem az érdemi döntéshez kapcsolódtak, ítéletet hozni nem lehetett, a bizonyítási eljárás meghatározására sem volt lehetőség. A bizonyítás kapcsán az elsőfokú tárgyaláson a bíróság elrendelhetette a bizonyítás kiegészítését, s rendkívül szűkszavúan határozta meg a kódex a fellebbezésben felhozható új bizonyítékok szabályait, nem volt tehát konkrét feltételhez kötve az új bizonyíték, bizonyítás indítványozása, továbbá a fellebbezés – s így a bizonyítási indítvány – részletes indokolása is csak lehetőség volt, nem kötelezettség.

2.4. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

Egy évtizedes alkalmazás után az I. Be.-t felváltotta a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: II. Be.). A törvény indokolása szerint legfőképp azon okokból volt szükséges egy újabb kódex megalkotására, mivel a megelőző időszakban számos, a bűnüldözést és az igazságszolgáltatást is érintő törvény lépett életbe, s az előző eljárásrend hatálybalépése óta hazánkban és külföldön is sok tapasztalat halmozódott fel a bűnüldözés gyakorlatában, valamint számos új tudományos eredmény született. (II. Be. indokolása) Azt, hogy ezekből az új tudományos eredményekből általánosságban mennyi köszönt ténylegesen vissza a II. Be. szabályrendszerében, a jelen elemzés célirányos volta miatt nem tudom megállapítani. Az mindenesetre bizonyos, hogy az új eljárásjogi kódex rendszerével lassan fejlődésnek indult az előkészítő ülés garanciális elemeinek tisztázása. A II. Be.-ben az előkészítő ülés elrendelése továbbra is bírói mérlegelés körébe eső döntés volt – ha az ügyész vagy a vádlott meghallgatása a határozat meghozatala előtt szükségesnek látszott, a bíróság előkészítő ülést tarthatott, egyébként tanácsulésen határozott –, azonban a törvény meghatározta annak megtartásának kötelező esetét is: előkészítő ülést kötelező volt ugyanis tartani, ha a bíróság az iratoknak az ügyészhez visszaküldéséről határozott. (II. Be. 176. §) Garanciális jellegű szabály volt, hogy az előkészítő ülés nem volt megtartható az ügyész, a megidézett vádlott és védő távollétében. A hatékony védelemhez való jog biztosításának érdekében pedig üdvözlendő újítás volt, hogy amennyiben megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhatott meg, illetőleg védőt kellett kirendelni. Ha ez azonnal nem volt lehetséges, az előkészítő ülést a meg nem jelent védő költségére el kellett halasztani. (II. Be. 177. §) Az viszont továbbra sem változott, hogy az előkészítő ülés a tárgyalás előkészítésének szakaszában felvetődő, a későbbi tárgyalás lefolytatása előtt tisztázandó kérdések megválaszolását, s nem az ügy érdemi lezárását, vagy a bizonyítási eljárás megalapozását szolgálta.

Ami a bizonyítási indítványokra vonatkozó szabályokat illeti, a II. Be. gyakorlatilag érdemi változtatás nélkül szabályozta a bizonyításnak a tárgyaláson történő kiegészítését, (II. Be. 206. §) a fellebbezésben történő bizonyítás indítványozása kapcsán pedig továbbra is csak annyiról tett említést, hogy „a fellebbezésben új tény is lehet állítani, és új bizonyítékra is lehet hivatkozni.” (II. Be. 245. §)

Összességében így elmondható, hogy a II. Be. szabályrendszerében megtalálható volt az előkészítő ülés kötelező lefolytatásának esete, igaz, csak kivételes esetben, továbbá az eljárási cselekményen volt kötelező ügyészi, vádlotti, illetve védői jelenlét is, amelyek fontos garanciális változtatásoknak tekinthetők, s jelentősen előtérbe kerültek az előkészítő ülésen a védői jelenlétet elősegítő szabályok, a hatékony védelemhez való jog biztosítása is. Hasonlóan az I. Be.-hez, lehetőség volt a bizonyítás kiegészítésére és a fellebbezésben – meghatározott többletfeltételek, illetve megkötések nélkül – új bizonyítékra történő hivatkozásra. A II. Be., illetve annak miniszteri indokolása ismételten nem emelte ki továbbá, hogy ki indítványozhatja bizonyítás kiegészítését, de vélelmezhetően az a vádlóra és a védelemre egyaránt vonatkozott.

2.5. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

A hatályos törvénykönyvet közvetlenül megelőző büntető eljárásjogi kódex, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: III. Be.) már – annak miniszteri indokolása szerint is – „nem titkoltan el akart mozdulni attól a szocialista szemlélettől, amely az eljárási jogot uralta, és részben angolszász minták sajátos – „magyaros” – átértelmezésével a gyökerekhez, azaz a Bp.-hez nyúlt vissza. Mindemellett – főként az eljárást gyorsító és egyszerűsítő, illetve a bírósági eljárásban a kontradiktórium elvét nyomatékosító rendelkezések mentén – törekedett a külföldi minták figyelembevételére is.” (Bartkó, 2022, p. 33-34.)

A III. Be. az előkészítő ülés kapcsán tovább fejlesztette az addigi jogtörténeti fejlődés során kimunkált célokat, részletszabályokat és garanciákat: általánosságban továbbra is bírói mérlegelés körébe tartozott annak eldöntése, hogy szükséges-e előkészítő ülés megtartása a tárgyalás előkészítésén belül – ha a tárgyalás előkészítése során vizsgált kérdésekben a határozat meghozatala előtt az ügyész vagy a vádlott meghallgatása látszott szükségesnek –. Megtartása azonban kötelező volt, ha a bíróság előzetes letartóztatás, lakhelyelhagyási tilalom keretében elrendelt házi őrizet vagy ideiglenes kényszergyógykezelés elrendeléséről kellett, hogy határozatot hozzon. A bíróság főszabály szerint az előkészítő ülés időpontjáról az ügyészt, a vádlottat és a védőt értesítette, kötelezően megtartandó előkészítő ülés esetén, valamint, ha a vádlott meghallgatása más okból volt szükséges, a vádlottat és – kötelező védelem esetén – a védőt idézte, s az nem volt megtartható az ügyész, valamint a megidézett vádlott és védő távollétében. (III. Be. 272. §) Célját tekintve azonban változatlanul

a tárgyalás előkészítésének szakaszában eldöntendő kérdések meghozatalához szolgált segítségül, terhelti beismerésre, mértékes indítványra vagy bizonyítás indítványozására vonatkozó rendelkezések nem találhatók a III. Be. szabályai között sem. A bizonyításhoz, illetve azok megismeréséhez fűződő egyetlen rendelkezés, hogy miután a tanács elnöke ismertette az ügyet, az ügyész, a vádlott és a védő is indítványozhatta további iratok ismertetését. (III. Be. 272. §)

A bizonyításra vonatkozó indítványok megtétele szempontjából azonban kiemelt jelentőséget élvez, hogy a III. Be. szabályai már *expressis verbis* előírták a bizonyítási eszközöknek a tárgyalást megelőzően történő megtételének kötelezettségét a védelem oldalán: már a tárgyalás előkészítésének szakaszában is kiemelésre került, hogy a tanács elnöke a vádirat megküldésével egyidejűleg felhívta a vádlottat és a védőt arra, hogy tizenöt napon belül jelöljék meg bizonyítási eszközeiket. (III. Be. 263. §) Ezt követően pedig, a tárgyalásra történő idézésben vagy értesítésben már minden az eljárásban résztvevő személyre vonatkozóan elrendelte azt is, hogy azok a bizonyítási indítványaikat késedelem nélkül, a tárgyalás előtt tegyék meg. (III. Be. 279. §) Ez a kitétel az addigi eljárásjog-történeti fejlődésben egy jelentős fordulópont volt, ugyanakkor mint az a hatályos szabályokhoz viszonyítva egyértelműen felfedezhető, semmilyen további feltételt, illetve szankciót nem említ az előző kódex a bizonyítási indítványok késedelmes megtétele, illetve az eljárás elhúzására alkalmas bizonyítás indítványozása esetére.

A III. Be. megtartotta a megelőző kódexek azon szabályát, hogy a tárgyaláson a bíróság hivatalból vagy indítványra új bizonyítás felvételét, illetőleg bizonyíték megszerzését rendelhette el, (III. Be. 305. §) illetve azt is, hogy a fellebbezésben új tényt is lehetett állítani, és új bizonyítékra is lehetett hivatkozni. (III. Be. 323. §)

Összességében megállapítható tehát, hogy a III. Be. szabályai között már találhatunk példát a bizonyítási indítványok mielőbbi megtételét sürgető szabályokra, azonban azok későbbi megtételi lehetőségét se nem korlátozta, se nem szankcionálta a jogalkotó. Ez gyakorlatilag azonban mégis a hatályos szabályozás közvetlen elődjének tekinthető, nem csak időrendiségében, de egy kis részben még szellemiségében is. Ugyancsak szabályozásra kerültek az előkészítő ülés megtartásának kötelező esetei, általánosan alkalmazandó, és a beismerést, illetve a bizonyítási eljárás körülhatárolását célzó jogintézményről azonban továbbra sem beszélhetünk. A megelőző eljárási jogszabályoknak megfelelően

lehetőség volt új bizonyíték felvételére, megszerzésére az elsőfokú tárgyalás során, a fellebbezésben pedig minden további feltétel nélkül lehetőség volt új bizonyítékokra hivatkozni.

Összegzés

Megállapítható, hogy az I. Bp.-ben még teljesen szabad kezét kapott mind a vád, mind a védelem, a felek a főtárgyalás határnapjának kitűzése után is indítványozhatták új bizonyítás felvételét, s az még az indítvány elkészése okán sem volt megtagadható. Az előkészítő ülésnek a kódexben még nyoma sem volt, azonban a vizsgálat – mint a tárgyalás érdemi előkészítéséhez is kapcsolódó eljárási szakasz – lefolytatása meghatározott esetekben a vád vagy a védelem indítványára kötelező volt. Ami viszont az azon történő jelenlétet illető – ma már szembeutón nehezen igazolható – szabály, hogy a vizsgálat alatt még a védő sem lehetett jelen a terhelt kihallgatásánál. Az I. Bp.-t módosító fontosabb novellák közül itt még az 1928. évi X. törvénycikk érdemel említést, mivel ebben jelent meg az egyszerűsített indokolást tartalmazó ítéletszerkesztés lehetősége, amely jelenleg az előkészítő ülésen beismert alapuló ítéletek során is alkalmazandó. A II. Bp. még szintén nem tartalmazott az előkészítő ülésre vonatkozó szabályt, továbbá a jelenleg hatályos szabályozáshoz hasonló korlátozást a bizonyítási indítványok kapcsán: bizonyítási indítvány a tárgyaláson is megkötés nélkül volt előterjeszthető, az elsőfokon eljáró bíróság határozata elleni fellebbezésben is hivatkozható volt új bizonyíték, amelynek részletes indokolását is csak lehetőségként, nem pedig kötelezettségként határozta meg a jogalkotó. A téma szempontjából mérföldkőnek tekinthető, hogy a II. Bp.-t módosító 1954. évi III. törvény elsőként nevesítette és szabályozta konkrét feladattal ellátva az előkészítő ülést a hazai büntetőeljárásban. Az ekkor azonban még a tárgyalás előkészítő szakaszának lényegi kérdéseiben történő döntéshozatalt segítette, az eljárási cselekmény továbbá nem volt nyilvános, azt csak egy szigorúan körülhatárolt részvételi körrel folytatta le a bíróság. Az 1957. évi 8. törvényerejű rendelet és az 1958. évi 16. törvényerejű rendelet folyamatosan bővítette az előkészítő ülésen való kötelező terhelti jelenlét előírásának eseteit, a bizonyítási indítványokra vonatkozó szabályok azonban továbbra sem szabtak korlátot a vád és a védelem – akár az eljárás elhúzására is alkalmas – bizonyítási taktikáinak. Az I. Be. hatálybalépésével sem az előkészítő ülés, sem az ahhoz kapcsolódó bizonyítás kapcsán nem történt érdemi változtatás az eljárás

menetében, az mindössze a kötelező előkészítő ülés eseteit és a részvételt szabályozta részletesebben. Ettől eltérően a II. Be. már üdvözlendő, a hatékony védelemhez való jog ékes példaként szabályozta, hogy az előkészítő ülés nem volt megtartható az ügyész, a megidézett vádlott és védő távollétében, amennyiben pedig a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg, illetőleg védőt kellett kirendelni, ha pedig ez azonnal nem volt lehetséges, az előkészítő ülést a meg nem jelent védő költségére el kellett halasztani. Ettől függetlenül azonban a II. Be. is gyakorlatilag érdemi változtatás nélkül szabályozta a bizonyításnak a tárgyaláson történő kiegészítését, illetve a bizonyítás indítványozásának bizonyos mértékű korlátozására így első alkalommal a III. Be. szabályrendszerében került sor, az ugyanis a vádirat kézbesítése, illetve a tárgyalásra történő idézés alkalmával is kötelezővé tette a felek felhívását arra, hogy azok bizonyítási indítványukat a tárgyalás előtt tegyék meg. Amint azonban a vizsgálatból is látható volt – s ezzel van talán a legszélesebb körben tisztában a büntetőeljárások iránt érdeklődő jogászai társadalom –, a jelenlegi Be.-t hatályában megelőző kódex az előkészítő ülésnek még igencsak más szerepet biztosított az eljárásban. Elmondható, hogy a jogintézmény ténylegesen egészen az új Be. kodifikálásáig megmaradt abban a feladatkörben, amit annak első megjelenésekor még a II. Bp. módosítása során kapott: a tárgyalás előkészítésének szakaszában eldöntendő kérdések tisztázására szolgált, csak kivételes esetben kellett kötelezően megtartani és az azon való jelenlétre kötelezettek köre sem volt állandó és általános.

Habár ilyen hosszas elemzés után nem lenne elegáns azt állítani, hogy minden előzmény nélkül húzta ki a kalapból a bizonyítási indítványok új szabályait a jogalkotó a hatályos Be. kodifikációja során, véleményem szerint kétséget kizáróan kijelenthető, hogy – bár fordultak elő a jelenlegi előkészítő üléshez kapcsolódni látszó jogintézmények, részletszabályok a megvizsgált egy évszázados jogtörténeti folyamban – mind az előkészítő ülés jelenlegi célja, funkciója és szabályozásának keretei, mind az ahhoz kötődő, a bizonyítási taktikákat korlátok közé szorító bizonyítás-indítványozási rendszer büntető eljárásjogi törvénykönyveink történetében példa nélküli újításnak tekinthetők. Ennek a negatív vonzata gyakorlatilag abban mutatkozhat meg, hogy amellet, hogy valószínűleg a jogalkalmazó közönség nagy részét váratlanul érthette egy ilyen jellegű újítás, az új szabályok alkalmazása során a jogtörténeti értelmezés sem lesz képes segítséget nyújtani a jogalkalmazóknak. Így pedig olyan kérdések

tisztázása, mint⁵ az, hogy az eljárás elhúzására alkalmas indítványokat a bíróságok rendbírsággal, illetve az ügyészség felé történő jelzéssel mennyire szankcionálják, illetve milyen indokolás fogadható el általánosságban az indítványtételi késedelem kiváltására, csak a törvény hatálybalépését követő időszak gyakorlatának átfogó vizsgálata alapján lehetséges. Megfontolandónak tartom azonban Czédlinek (2019, p. 27.) a rendbírsággal történő szankcionáláshoz kapcsolódó véleményét, amely szerint „ezt a fegyvert [...] alapvetően a kirívó esetekre célszerű tartogatni.”

Azt is érdemes megemlíteni, hogy az időszerűség, pergazdaságosság, az eljárások gyorsítása és az elhúzódó bűnperek kiküszöbölése újra és újra megtalálhatók voltak az új törvénykönyvek indokolásaiban. Látható tehát, hogy ez a jogalkotói cél nem újkeletű, viszont „a jelenleg hatályos Be. jogalkotási folyamatában az eljárás egyszerűsítésének, hatékonyságának és gyorsításának elvei minden korábbi kodifikációs eljáráshoz képest is erősebben voltak jelen.” (Bartkó, 2022, p. 36.) Az is feltételezhető, hogy ezen a téren vagy az eddigi jogszabályok nem voltak elég sikeresek, vagy minden korszak új problémákat is hozott, amelyek ismételt megnehezítették a büntetőeljárások gördülékenyebb előrehaladását, vagy legalábbis lehetőséget teremtettek azok indokolatlan elhúzására. Általában elmondható, hogy a kisebb tárgyi súlyú, illetve egyszerűbb megítélésű ügyek kiküszöbölésére is többször kínált megoldási lehetőséget a jogalkotás, az eljárást gyorsítani kívánó különjárások azonban úgy tűnik az igazán elhúzódó ügyekkel nem tudtak megbirkózni. Bár a bizonyítási indítványok ilyen mértékű korlátok közé szorítása hagyhat maga után kívánnivalót, az új szabályozás eredményességéről, illetve annak esetleges tényleges visszasságairól – amint az már említésre került – csakis a joggyakorlat adhat megbízható képet, amelynek vizsgálatára azonban eddig legfeljebb az elmúlt öt év tapasztalatai hívhatók segítségül – s azokat is legfeljebb a külföldi szabályozásokhoz és gyakorlathoz viszonyítva, hiszen jogtörténeti vonatkoztatási alapot a hazai jogtörténet úgy tűnik, nem biztosíthat. Egy ilyen jellegű vizsgálódás során sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy „egyetlen törvény sem viseli annyira homlokán azon kor és azon ország civilizációjának állapotát, amelyben és amelynek számára készült, mint a büntető törvénykönyv és a bűnvádi eljárás.” (Csemegi, 1882, p. 13.)

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Irodalomjegyzék

Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárás gyorsítását szolgáló jogintézményekről, különös tekintettel a tárgyalás mellőzések és bíróság elé állításos eljárásra, *Magyar Jog*, 2015/7-8, 394-400.

Bartkó Róbert: Hol az igazság? – Gondolatok az igazság büntetőeljárási fogalmának alakulásáról a hazai jogtörténetben, *Jogtörténeti Értekezések* 57.sz., 2022, 25-38.

Csemegi Károly: A magyar bünvádi eljárás tervezetének indokai. I. A bünvádi eljárás alapelvei és főbb intézkedései (Budapest, 1882), idézi: Stipta István: A tiszzaeszlári per és a korabeli büntető eljárásjog, *Jogtörténeti szemle*, 2012/4, 22-33.

Czédli Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben *Büntetőjogi Szemle*, 2019/1, 15-34.

Dobos József: A büntetőeljárás történeti fejlődésének vázlata az 1896-os első kódexig, *Jogelméleti Szemle*, 2003/3, <http://jesz.ajk.elte.hu/dobos15.html> (megtekintve: 2023. július 27.)

Fantoly Zsanett: A bizonyítási szabályok egyszerűsödése az új büntetőeljárás törvényben, *Jogtudományi Közlöny*, 2021/7-8, 353-360.

Farkas Ákos: A kihallgatási jegyzőkönyvek és a tisztességes eljárás a nyomozás során, in: Barabás A. Tünde – Christián László (szerk.): Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére *Navigare necesse est*, Budapest, 2021, 139-152.

Fenyvesi Csaba: Az ősröbbanástól a modern kriminalisztikáig. A kriminalisztika alaptudományi és történeti vázlata, *Magyar Rendészet* 2016/4, 13-27.

Kiss Anna – Mészáros Ádám: A nyomozások időszerezése, a nyomozás gyorsítása, https://bm-tt.hu/wp-content/uploads/2022/02/be_gyorsitas_kutjel_meszaros_kiss_2011-doc.pdf (letöltve: 2023. 08. 03.)

Nagy Anita: A büntetőeljárás egyszerűsítésének, gyorsításának történeti fejlődése az 1896. évi XXXII. tc.-től az 1951. évi III. törvényig, *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXII., 2004, 195-210.

Nagy Sándor: A Hajdúkerületi Törvényszék büntető eljárásjogi gyakorlata 1861-1871, in: Kovács Kálmán (szerk.): Jogtörténeti Értekezések, A jogalkotás és a jogértelmezés egyes kérdései Magyarországon, 15. sz, 1986, 92-112.

Pecsenye Máté: Hatékonyság és egyéniesítés a büntetőeljárásban, Miskolci Jogi Szemle, 2021/1, 76-93. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.1.942>

Stipta István: A tisztaeszlári per és a korabeli büntető eljárásjog, Jogtörténeti Szemle, 2012/4, 22-33.

Varga Zoltán: Az előkészítő ülés hatása a büntetőeljárásban, Ügyvédek Lapja, 2019/6, 25-29.

Varga Zoltán: Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem?, Ügyvédek Lapja, 2018/4, 27-29.

Jogszabályok

1896. évi XXXIII. törvénycikk

1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása

1921. évi XXIX. törvénycikk

1921. évi XXIX. törvénycikk indokolása

1928. évi X. törvénycikk

1930. évi XXXIV. törvénycikk

1951. évi III. törvény

1951. évi III. törvény indokolása

1954. évi V. törvény

1957. évi 8. törvényerejű rendelet

1958. évi 16. törvényerejű rendelet

1962. évi 8. törvényerejű rendelet

1962. évi 8. törvényerejű rendelet indokolása

1973. évi I. törvény

1973. évi I. törvény indokolása

1998. évi XIX. törvény

2017. évi XC. törvény

2017. évi XC. törvény miniszteri indokolása